ΕΤΟΣ Γ΄. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 14 Ἀπριλίου 1913 ΑΡΙΘ. 121.

# ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ



## ΤΗι ΑΓΙΑι ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗι ΚΥΡΙΑΚΗι ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ

***«Ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς » δόξης τοῦ πατρός, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινό- » τητι ζωῆς περιπατήσωμεν».*** (Ρωμ. ϛ΄. 4)

Δόξα, Χριστιανοί μου ἀγαπητοί, δόξα τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι, τῷ παναγάθῳ Θεῷ ἡμῶν, ὅστις κατηξίωσεν ἡμᾶς ἵνα πανηγυρίσωμεν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν λαμπροφόρον ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν χαρμόσυνον ταύτην ἡμέραν ποία πρέπει νὰ ἦναι ἡ πρωτίστη καὶ κυρία σκέψις καὶ μελέτη ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν; Ἡ μόνη σωτήριος σκέψις καὶ μελέτη ἡμῶν κατὰ τὴν ἁγίαν ταύτην ἡμέραν πρέπει νὰ ἦναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὁ μέγας τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος, ὁ οὐρανοβάμων Παῦλος ὑποδεικνύει καὶ προβάλλεται ἡμῖν λέγων· *«ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ » νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρός, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς » περιπατήσωμεν».* Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ ἦναι τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως ἐκ τοῦ θανάτου τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν ζωὴν τῆς θείας χάριτος. Καθὼς ὁ Χριστὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς ζωὴν ἔνδοξον καὶ ἀθάνατον, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἂς ἀπαρνηθῶμεν τὸν ρερυπωμένον, τὸν ἁμαρτωλὸν βίον, καὶ ἂς εἰσέλθωμεν εἰς ζωὴν καθ᾽ ὁλοκληρίαν νέαν διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς χάριτος τῶν θείων καὶ ἀχράντων Μυστηρίων, τῶν ὁποίων ἐγενόμεθα κοινωνοὶ κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἁγίων Νηστειῶν καὶ κατ᾽ αὐτὴν ταύτην τὴν ἁγίαν ἡμέραν τοῦ θείου

Πάσχα. *«Οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν»*. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἦναι ἡ νέα ἡμῶν αὕτη ζωὴ ἀληθῶς νέα ζωή, ***καινὴ ζωή***, πρέπει νὰ φέρῃ τοὺς χαρακτῆρας τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ ἀνάστασις δὲ τοῦ Κυρίου ἡμῶν φέρει τοὺς ἑξῆς δύο χαρακτῆρας. Ἦτο πρῶτον, ἀληθὴς ἀνάστασις, ἦτο δεύτερον, σταθερά, διαρκὴς ἀνάστασις. Τοὺς δύο τούτους χαρακτῆρας εἶναι ἀνάγκη νὰ φέρῃ καὶ ἡ ἡμετέρα ἀνάστασις καὶ εἴσοδος εἰς τὴν ζωὴν τῆς θείας χάριτος. Ἡ ἀνακαίνισις δηλονότι τῆς ζωῆς ἡμῶν πρέπει νὰ ἦναι ἀληθὴς ἀνακαίνισις, μόνιμος καὶ διαρκής· *«ἐν καινότητι » ζωῆς περιπατήσωμεν»*.

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἦτον ἀληθὴς ἀνάστασις. Ὁ Κύριος ἡμῶν ἀληθῶς ἀνέστη, λέγει τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον. *«Ἠγέρθη ὁ Κύριος » ὄντως»*. Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ πραγματικῶς δὲν ἦτον ἁπλῆ ἐμφάνισις, δὲν ἦτο ματαία τις φαντασμαγορία, ἀλλ᾽ ἦτον ἀνάστασις πραγματικὴ καὶ βεβαία, ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ ἀπιστῶν Θωμᾶς ἐβεβαιώθη ὅταν ἔθηκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς χαινούσης ἀκόμη πληγῆς τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ καὶ ἔβαλε τὸν δάκτυλον αὐτοῦ εἰς τὰ σημάδια, τὰ ὁποῖα ἀφῆκαν οἱ ἧλοι εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Τόρα ἂς ἔλθωμεν εἰς ἑαυτούς, ἀδελφοί μου. Ἡ ἡμετέρα ἀνάστασις καὶ ἡ εἴσοδος ἡμῶν εἰς τὴν νέαν ζωὴν τῆς χάριτος, ἢ μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ ἐπιστροφή, ἡ μετάνοια ἡμῶν, φέρει τὸν χαρακτῆρα τοῦτον τῆς ἀληθείας, τῆς πραγματικότητος; Διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀποφανθῶμεν περὶ τούτου, ἂς ἐξετάσωμεν τί θὰ εἰπῇ ἐπιστρέφειν, τί εἶναι τὸ μετανοεῖν. Μετανοεῖν ἀληθῶς δὲν εἶναι μόνον τὸ νὰ νηστεύωμεν, ὅταν πλησιάζωσιν αἱ ἡμέραι τοῦ Πάσχα, ἢ νὰ παρευρισκώμεθα τακτικῶς εἰς τὰς ἱερὰς Ἀκολουθίας, οὔτε καὶ τὸ νὰ ἐξομολογώμεθα καὶ μεταλαμβάνωμεν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων. Ἡ ἐξομολόγησις καὶ ἡ θεία Μετάληψις εἶναι ἀληθές, ὅτι εἶναι ἐνδείξεις καὶ μάλιστα σοβαραὶ ἐνδείξεις τῆς ἐπιστροφῆς, τῆς μετανοίας, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμη αὐτὴ αὕτη ἡ μετάνοια, διότι δύναταί τις νὰ ἐξομολογηθῇ καὶ νὰ μεταλάβῃ χωρὶς κατὰ βάθος νὰ μετανοήσῃ, τὸ ὁποῖον, δυστυχῶς, καὶ εἶναι συνηθέστατον. Θέλετε λοιπὸν νὰ μάθητε τί εἶναι εἰλικρινὴς ἐπιστροφὴ καὶ μετάνοια, ἀληθινὴ ἀνάστασις; Εἶναι μυστηριώδης τις δύναμις, ἡ ὁποία φωτίζει καὶ συγκινεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἡ ὁποία μεταμορφώνει αὐτὸν καθ᾽ ὁλοκληρίαν, ἡ ὁποία ἀλλοιώνει τὰς ὀρέξεις καὶ κλίσεις αὐτοῦ, τὰ ἤθη καὶ τὰς συνηθείας καὶ ἕξεις αὐτοῦ, ἡ ὁποία δημιουργεῖ καὶ διαπλάσσει ἐν αὐτῷ ἄλλην καρδίαν, ἄλλο πνεῦμα, καὶ εἰσάγει αὐτὸν εἰς ζωὴν καθ᾽ ὁλοκληρίαν νέαν καὶ ἐντελῶς ἁγίαν. Νεανίας τις διεφθαρμένος συνήντησεν ἡμέραν τινὰ ἕνα τῶν φίλων αὐτοῦ ἐπίσης διεφθαρμένον, ὅστις ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε μετανοήσει. Ἐπειδὴ οὗτος παρετήρησε μετ᾽ ἐκπλήξεως ὅτι ὁ μετανοήσας φίλος του οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχὴν εἰς αὐτόν, ἐσταμάτησε τοῦτον καὶ ἠρώτα τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς αὐτοῦ. Ὑπῆρξα, ἀπαντᾷ οὗτος τότε, ὑπῆρξα καὶ ἐγὼ τοιοῦτος ὁποῖος εἶσαι σύ, ἀλλὰ τόρα πλέον δὲν εἶμαι ὁ ἴδιος, ὑπῆρξα ἀσεβής, ἀλλὰ τόρα εἶμαι Χριστιανός· μιμήθητι τὸ παράδειγμά μου καὶ γίνου καὶ σὺ Χριστιανός, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὲ ἔχῃς φίλον.

Ἰδού, ἀδελφοί μου, τί εἶναι εἰλικρινὴς πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστροφή, εἰλικρινὴς μετάνοια, ἀληθινὴ ἀνάστασις. Ὁ μετανοήσας Χριστιανὸς ὀφεί-

λει νὰ ἦναι διαφορετικὸς ὅλως διόλου ἀπὸ ὅ,τι ἦτο πρότερον, ὀφείλει νὰ ἀλλοιωθῇ καθ' ὁλοκληρίαν, νὰ ἀνακαινισθῇ, νὰ ἀναγεννηθῇ ἐν Θεῷ καὶ διὰ τὸν Θεόν. Ἐὰν δὲν ἐπέλθῃ αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς καρδίας καὶ τῆς διαγωγῆς, ἐὰν δὲν γίνῃ ἡ σωτήριος αὕτη ἀνακαίνισις, ὅλα τὰ λοιπά, ἐξομολόγησις δηλονότι καὶ ἄφεσις ἁμαρτιῶν καὶ ἡ ἱερὰ Μετάληψις ὅλα ταῦτα εἶναι ἀνωφελῆ. Ἐάν, πραγματικῶς, ἀφ' οὗ ἐξωμολογήθητε καὶ ἀφ' οὗ ἐκοινωνήσατε τῶν ἀχράντων Μυστηρίων, ἐξακολουθεῖτε ὅπως καὶ πρότερον νὰ ἐπιμένητε εἰς τὰς αὐτὰς συνηθείας καὶ κακὰς ἕξεις, εἰς τὰ αὐτὰ πάθη, εἰς τὰς ἰδίας ἁμαρτίας, τότε ἡ ἀνάστασις ὑμῶν εἶναι ματαία καὶ φαντασιώδης, εἶναι ψευδὴς καθ' ὁλοκληρίαν, δὲν φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία εἶναι ὁ πρῶτος χαρακτὴρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ δεύτερος χαρακτὴρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι, ὅτι αὕτη ὑπῆρξε διαρκὴς καὶ σταθερά. Ὁ Κύριος ἡμῶν πραγματικῶς, ἀδελφοί μου, δὲν ἐξῆλθε τοῦ μνήματος, ὡς σκιά τις παροδική, ὡς φάντασμά τι, τὸ ὁποῖον ἐνεφανίσθη πρὸς στιγμὴν καὶ αὐτοστιγμεὶ ἐβυθίσθη εἰς τὰ σκότη τοῦ τάφου. Οὐχί, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀφ' οὗ ἅπαξ ἠγέρθη ἐκ τῶν νεκρῶν δὲν ἀποθνήσκει πλέον· ὁ θάνατος οὐδεμίαν πλέον ἔχει ἐπ' αὐτοῦ ἐξουσίαν. «*Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει*». Τοιαύτη πρέπει νὰ ἦναι καὶ ἡ πνευματικὴ ἡμῶν ἀνάστασις. Ἀφ' οὗ ἅπαξ ἀνέστημεν εἰς τὴν ζωὴν τῆς χάριτος δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν καὶ πάλιν νὰ ἀποθάνωμεν, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ζῶμεν σταθερῶς καὶ διαρκῶς ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ ζωῇ. Καὶ ὅμως, Χριστιανοί μου, ποῖον εἶναι τὸ καθημερινὸν θέαμα τὸ ὁποῖον παρουσιάζουσιν οἱ πρὸς Κύριον δῆθεν ἐπιστρέφοντες, οἱ μετανοοῦντες ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν καὶ ἀποφασίζοντες «*ἐν καινότητι ζωῆς νὰ περιπατήσωσιν*;» Ἡ μετάνοια τῶν πλείστων ἐκ τούτων εἶναι παροδική, εἶναι μετάνοια δεκαπέντε τὸ πολὺ ἢ καὶ μόνον ὀκτὼ ἡμερῶν, εἶναι μετάνοια μιᾶς ἑβδομάδος, τῆς Μεγάλης δηλονότι Ἑβδομάδος. Ἅμα παρουσιασθῇ δὲ ἡ μεγάλη τοῦ Πάσχα ἡμέρα ἀμέσως ἐπιστρέφουσιν εἰς τὰς ἰδίας ἁμαρτίας, ἐπανέρχονται εἰς τὸν παλαιὸν ἁμαρτωλὸν βίον αὐτῶν. Εἶναι δὲ λυπηρὸν νὰ βλέπῃ τις Χριστιανοὺς ἀνυπομονοῦντας νὰ φθάσωσιν εἰς τὰς ἁγίας τοῦ Πάσχα ἡμέρας δι' οὐδένα ἄλλον λόγον, εἰμὴ διὰ νὰ ριφθῶσιν ἀκάθεκτοι εἰς πᾶν εἶδος κακίας καὶ ἀσωτείας. Κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Πάσχα ἢ καὶ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἁγίαν ἡμέραν τοῦ Πάσχα βλέπων τις τὰ πλήθη νὰ συνωστίζωνται ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῶν ἱερῶν Ναῶν τίς πρῶτος νὰ ἐξομολογηθῇ καὶ κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων Μυστηρίων, βλέπων τις ἄνδρας, γυναῖκας, παιδία, γέροντας, νέους νὰ ποδοπατῶσιν ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ὅπως μὴ μείνωσιν ἔξω τοῦ νυμφῶνος τῶν θείων Μυστηρίων, φαντάζεται ὅτι ἡ Χριστιανικὴ κοινωνία μετενόησεν ἀληθῶς, ἐπέστρεψε πρὸς Κύριον καὶ προέβη εἰς τὴν γενναίαν ἀπόφασιν νὰ ἀναστηθῇ εἰς νέαν ζωήν, τὴν ἀληθῶς Χριστιανικὴν καὶ ἁγίαν ζωήν. Καὶ ὅμως τί πράγματι συμβαίνει; Ἅμα ἀντηχήσῃ τὸ χαρμόσυνον ***Χριστὸς ἀνέστη***, ὁ πρὸς καιρὸν περιορισθεὶς χείμαρρος τῆς ἁμαρτίας πλημμυρεῖ καὶ πάλιν, διασπᾷ καὶ κατακρημνίζει πάντα φραγμὸν καὶ γίνεται ὁρμητικώτερος καὶ μανιωδέστερος. Ἡ μέθη, ἡ κραιπάλη, αἱ κτηνώδεις ὁρμαὶ καὶ πᾶν εἶδος ἁμαρτίας

μετὰ τὴν βραχυχρόνιον τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος ἀνακωχήν, ἀναφαίνεται ὑπὸ μορφὴν εἰδεχθεστέραν καὶ μᾶλλον ἀποτρόπαιον. Ἀλλ᾽ εἶναι τὰ τοιαῦτα Πάσχα Κυρίου; Εἶναι Ἀνάστασις εἰς νέαν ζωήν, τὴν κατὰ Χριστὸν ζωήν; Δὲν εἶναι ἀπ᾽ ἐναντίας ὅλα ταῦτα βεβήλωσις τῶν ἁγίων ἡμερῶν τῆς Ἀναστάσεως; Δὲν εἶναι καταπάτησις καὶ ἀθέτησις ὁλοκλήρου τῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως; Ἀρχαῖός τις τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος λέγει, ὅτι τὸ νὰ ἐπανέρχηταί τις καὶ νὰ ἐξολισθαίνῃ εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα ὕστερον ἀπὸ μετάνοιαν, ἀφ᾽ οὗ ἔχει ἤδη ἐξομολογηθῇ καὶ προσέλθῃ εἰς τὰ θεῖα Μυστήρια, εἶναι τὸ ἴδιον ὡσὰν νὰ μετανοῇ διότι ἔχει μετανοήσει, εἶναι τὸ ἴδιον ὡσὰν νὰ προδίδῃ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ φιλήματος τοῦ Ἰούδα, εἶναι τὸ ἴδιον ὡσὰν νὰ θυσιάζῃ αὐτὸν εἰς τὰ πάθη του καὶ νὰ σταυρώνῃ αὐτὸν ἐκ νέου ἐν τῇ καρδίᾳ του.

Ἀλλὰ μὴ γένοιτο, ἀδελφοί μου, νὰ συμβῇ καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ ἴδιον, μὴ γένοιτο. Ἀφ᾽ οὗ ἅπαξ συνδιηλλάγημεν μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μυστηριώδους δυνάμεως τῶν θείων Μυστηρίων, ἂς μένωμεν πιστοὶ καὶ ἀφοσιωμένοι εἰς Αὐτόν, ἂς λατρεύωμεν Αὐτὸν σταθερῶς καὶ ἀδιαλείπτως. Ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι φέρομεν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ***ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν***· ὅτι πολλοὶ καὶ πολυποίκιλοι κίνδυνοι, ὅτι πολλοὶ καὶ πολυειδεῖς πειρασμοὶ ἐκπολιορκοῦσιν ἡμᾶς κύκλοθεν, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει δόλος οὐδ᾽ ἀπάτη, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ μεταχειρίζηται ὁ Διάβολος, ὅπως κατορθώσῃ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει ἐκδιωχθῇ. Τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον διδάσκει ἡμᾶς ὅτι *«τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, » ἀφ᾽ οὗ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι᾽ ἀνύδρων τόπων ζητῶν » ἀνάπαυσιν, καὶ μὴ εὑρίσκον λέγει· ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν » ἐξῆλθον· καὶ ἐλθὸν εὑρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. Τότε » πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, » καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκεί- » νου χείρονα τῶν πρώτων»*. Ἄλλαις λέξεσιν, ἡ δύναμις τῆς νηστείας καὶ τῶν θείων Μυστηρίων ἀποδιώκει ἀπὸ τὸν Χριστιανὸν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐννοεῖ νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τοῦ Χριστιανοῦ ἑπομένως ἐπανέρχεται εἰς αὐτόν· ἐὰν δὲ εὕρῃ τοῦτον γεγυμνωμένον τῆς θείας χάριτος, τότε κατοικεῖ καὶ πάλιν ἐν αὐτῷ, ἀλλ᾽ οὐχὶ μόνον, διότι παραλαμβάνει μεθ᾽ ἑαυτοῦ καὶ ἄλλα ἑπτὰ ἀκάθαρτα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ κακοδαιμονία τοῦ τοιούτου Χριστιανοῦ γίνεται ἑπταπλασίως χειροτέρα ἀπὸ ὅτι ἦτο πρότερον. Τὸν τοιοῦτον Χριστιανὸν κατὰ τί ὠφέλησεν ἤδη ἡ νηστεία, ἡ μετάνοια, ἡ ἐξομολόγησις, ἡ θεία Κοινωνία;

Ταῦτα, ἀδελφοί μου, ἔχοντες ὑπ᾽ ὄψει ***ἂς προσέχωμεν ἑαυτοῖς. Ἂς γρηγορῶμεν καὶ ἂς προσευχώμεθα,*** κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ***ἵνα μὴ εἰσέλθωμεν εἰς πειρασμόν.*** Ἡ ἀνάστασις ἡμῶν καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν νέαν ζωήν, τὴν ζωὴν τῆς χάριτος, ἂς ἦναι ἀνάστασις πραγματικὴ καὶ ἀληθινή, ἀνάστασις σταθερά, μόνιμος καὶ διαρκής, διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμέν ποτε, ὅτι *«ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται»*. Γένοιτο.

# ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

## ΟΜΙΛΙΑ Θ΄.

### Β΄. Η ΗΘΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἀποδεικνύεται, ἀγαπητοί, μόνον ἀπὸ τὴν *δογματικὴν* ἢ τὴν *θεωρητικήν* του διδασκαλίαν, περὶ τῆς ὁποίας ὡμιλήσαμεν εἰς τὸ κήρυγμα τῆς προηγουμένης Κυριακῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν *ἠθικὴν* αὐτοῦ διδασκαλίαν, ἤτοι ἀπὸ τὰ ἠθικὰ καθήκοντα τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλει νὰ πράττωμεν εἰς τὸν καθημερινόν μας βίον ὡς ἀναγκαῖα καὶ αὐτὰ καὶ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ψυχικήν μας σωτηρίαν, καὶ τῶν ὁποίων καθηκόντων ἡ ἀντίληψις καὶ ἡ ἔννοια μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν εἶναι τελειοτέρα παρὰ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, ὅπως σὺν Θεῷ θὰ ἀποδείξῃ ἡ σημερινή μας αὕτη διδαχή.

Καὶ ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος συνίστα εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ φιλοξενία ἐτιμᾶτο ὡς μία ἐκ τῶν πρώτων ἐνδείξεων τῆς ἀγάπης. Πᾶς Ἰουδαῖος ἐθεώρει ὡς ἱερὰν ὑποχρέωσίν του νὰ περιποιηθῇ μὲ ὅλην του τὴν καλὴν διάθεσιν τὸν ὁδοιπόρον, ὅστις κατέφευγεν εἰς τὴν κατοικίαν αὐτοῦ. Ἔπλυνε τοὺς πόδας αὐτοῦ μὲ πολύτιμα μῦρα, ἔλουε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μὲ ἀρώματα, ἔδιδεν εἰς αὐτὸν νὰ φάγῃ, τὸν ἐθυμίαζεν ὡς ἱερὸν πρόσωπον, καὶ τέλος τὸν ἐπροστάτευεν ἀπὸ πᾶσαν ἐνδεχομένην προσβολήν, ἐκτὸς δὲ τούτου περιεποιεῖτο καὶ τὸ ζῷόν του. Τί ὡραία ἡ Ἰουδαϊκὴ φιλοξενία! Ἐπίσης ἐκδήλωσις τῆς ἀγάπης τοῦ Ἰουδαίου ἦτο καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν φιλαδέλφων παραγγελμάτων τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου σχετικῶς μὲ τοὺς πτωχούς. Χάριν αὐτῶν πᾶς Ἰουδαῖος χωρικὸς ἐν καιρῷ τοῦ θέρους ἄφηνεν ἐξ ἐπίτηδες εἰς τοὺς ἀγρούς του δεμάτιά τινα σταχύων, ἐν καιρῷ δὲ τρυγητοῦ ἄφηνεν ἐπίσης τὰς *ἐπιφυλλίδας*, ἤτοι τοὺς καμπανούς, καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐλαιοκαρπίας ἓν μέρος τοῦ ἐλαιοκάρπου. Πόσον ὡραία καὶ ἡ φιλοπτωχία αὕτη! Καὶ δὲν περιωρίζετο αὕτη μέχρις ἐδῶ μόνον. Διότι εἰς πᾶν ἕβδομον ἔτος ὤφειλαν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι ν' ἀφήνουν τοὺς ἀγρούς των ἀγεωργήτους καὶ ἀσπόρους, ὅ,τι δὲ ἤθελαν παραγάγει οἱ ἀγροὶ οὗτοι *αὐτοφυές*, ἤτοι φυσικόν, ἦτο εἰς τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν τῶν πτωχῶν καὶ ἀπόρων, τὸ ἐκαρποῦντο οἱ πτωχοί. Ἄλλως τε αὐτοὺς ἐβοήθουν ἀκόμη καὶ μὲ τροφὴν καὶ μὲ χρήματα· ἐθεωρεῖτο δὲ *δίκαιον* οἱ πλούσιοι νὰ ἐλεοῦν τοὺς

πτωχούς, καὶ εἶχον δίκαιον. Ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγάπης των οἱ Ἰουδαῖοι ἐδείκνυον μόνον πρὸς τὸν πλησίον των. Ποῖον δὲ ἐθεώρουν ὡς πλησίον αὐτῶν; Τὸν ὁμοεθνῆ καὶ ὁμόθρησκον αὐτῶν, τοὺς Ἰουδαίους μόνον. Τοὺς ἐθνικοὺς δὲν ἐθεώρουν ὡς ἀξίους τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐκτιμήσεώς των· τοὺς ἐθεώρουν ὡς ἀκαθάρτους, τοὺς ὁποίους ἐβδελύσσοντο, ἀπεστρέφοντο καὶ ἐμίσουν. «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου»· ἰδοὺ τὸ πρόγραμμα τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ὁ Κύριος ἡμῶν συμπληρῶν καὶ τελειοποιῶν τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀγάπης, τί μᾶς διδάσκει; Πλησίον σου, ἀδελφός σου, λέγει, ὦ μαθητά μου, ὦ Χριστιανέ, δὲν εἶναι μόνον ὁ γείτων σου, ὁ συγχωρίτης σου, ὁ συμπατριώτης σου, ὁ ὁμοεθνὴς καὶ ὁ ὁμόθρησκος καὶ ὁ ὁμόγλωσσός σου, ἀλλὰ καὶ πᾶς ἐν γένει ἄνθρωπος πάσης φυλῆς, πάσης καταστάσεως, ἐθνικότητος, θρησκείας καὶ γλώσσης. Καὶ ὀφείλεις νὰ ἀγαπᾷς αὐτόν, ὅπως καὶ ὅσον ἀγαπᾷς τὸν ἑαυτόν σου. Ὁ βαθμὸς τῆς αὐτοαγάπης σου καὶ τὸ μέτρον τῆς αὐτοπεριποιήσεώς σου, πρέπει νὰ ἀποτελοῦν τὸ μέτρον καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀγάπης, τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς σου πρὸς τὸν πλησίον σου. Θέλετε μάλιστα νὰ ἠξεύρετε, ὦ μαθηταί μου; Πλησίον σας, ἀδελφοί σας εἶναι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροί σας, τοὺς ὁποίους ὀφείλετε ἐπίσης νὰ ἀγαπᾶτε, καὶ νὰ μὴ ζητῆτε ποσῶς νὰ ἀνταποδίδετε εἰς αὐτοὺς τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν τυχὸν σᾶς ἔκαμαν, ἀπεναντίας τὴν ἀνταπόδοσίν σας νὰ κάμνετε ὄχι μὲ τὸ κακόν, ἄπαγε! διότι τότε θὰ ἐγίνεσθε καὶ σεῖς κακοί· ἀλλὰ πῶς; Ἀκούσατε θείαν διδασκαλίαν! ἀλλὰ μὲ τὸ καλόν, διότι τότε τοὺς ἀφοπλίζετε μὲ τὸν εὐγενέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τρόπον, τοὺς φέρετε εἰς συναίσθησιν τῆς ἀδικίας των, καὶ τοὺς διορθώνετε ἠθικῶς. Τοιουτοτρόπως δὲ μιμεῖσθε τὸν ἀγαθώτατον Θεόν, ὅστις βρέχει καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐξ ἴσου καὶ διὰ τοὺς δικαίους καὶ διὰ τοὺς ἀδίκους, διὰ τοὺς καλοὺς καὶ διὰ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους. Πόσον τελεία εἶναι ἡ Χριστιανικὴ αὕτη ἀγάπη! Καὶ διὰ νὰ φέρῃ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ τὸν ἑαυτόν του παράδειγμα τῆς θείας ταύτης ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς, εἶπε τὴν ὡραιοτάτην ἐκείνην παραβολὴν τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου, ὅστις τόσον φιλανθρώπως περιεποιήθη τὸν εἰς τοὺς λῃστὰς περιπεσόντα καὶ ὑπ' αὐτῶν κακοποιηθέντα ἄνθρωπον, ἂν καὶ ἦτο οὗτος Ἰουδαῖος καὶ ὡς τοιοῦτος ἐμίσει καὶ ἀπεστρέφετο πάντα Σαμαρείτην. Ἠξεύρετε, ἀγαπητοί, ποῖος εἶναι ὁ καλὸς οὗτος Σαμαρείτης; Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅστις ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτοῦ ἀγάπῃ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ἥτις ἦτο ἐχθρὰ τοῦ Θεοῦ ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν ἁμαρτίας της, πῶς προσεφέρθη πρὸς αὐτήν; Ἔπλυνε τὰ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ τραύματά της μὲ τὸ ἄχραντον αἷμά του ὡς μὲ οἶνον, καὶ μὲ τὴν θείαν αὐτοῦ διδασκαλίαν ὡς μὲ ἔλαιον. Καὶ τί ἄλλο ἔπραττεν; Ἔδεσεν αὐτὰ μὲ τοὺς καταδέσμους τῶν ἐντολῶν του· καὶ τέλος ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἡμιθανῆ ἀνθρωπότητα ἐπάνω εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ὤμους τὴν ἔφερεν εἰς τὸ πανδοχεῖον τῆς Ἐκκλησίας, παρέδωκε δὲ αὐτὴν εἰς τὴν περιποίησιν καὶ φροντίδα τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, καὶ χάριν αὐτῆς ὡς δύο δηνάρια προσέφερε τὰς δύο Διαθήκας, τὴν Π. καὶ τὴν Καινήν, καὶ δὲν παύει, μολονότι ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς, νὰ μεριμνᾷ καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ διασω-

θέντα τραυματίαν ἄνθρωπον. Μεγάλη καὶ ἀνέκφραστος πραγματικῶς ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς τοὺς Ἀνθρώπους!

Ἡ διδασκαλία αὕτη περὶ τῆς γενικῆς πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς πλησίον ἡμῶν ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἡμῶν ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς ὀπαδούς του, τοὺς Χριστιανούς, ἐνεφύσησε τὸ φιλάνθρωπον πνεῦμα καὶ μίαν θαυμασίαν συμπάθειαν, ἄγνωστον μέχρι τοῦδε εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὸ ἦθος τῶν ἀνθρώπων. Τοιουτοτρόπως δὲ ἔρριψε κάτω τὸ μεσότοιχον τῆς φοβερᾶς καὶ καταστρεπτικῆς ἔχθρας, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀναμεταξύ των οἱ ἀρχαῖοι λαοί, καὶ τοὺς ἐπλησίασε τὸν ἕνα μὲ τὸν ἄλλον καὶ ἐκανόνισε τὰς σχέσεις των σύμφωνα μὲ τὸ ἐκπολιτιστικὸν πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης. Ἀπόδειξις τούτου τρανὴ εἶναι ὅτι ἡ ἀγάπη ἡ Χριστιανικὴ παρακολουθεῖ καὶ τοὺς πολέμους, ὅταν οὗτοι κηρύσσωνται ἕνεκα τούτων ἢ ἐκείνων τῶν λόγων, καὶ ἐκτελεῖ τὸ φιλάνθρωπόν της ἔργον ὡς σεβασμὸς καὶ περιποίησις τῶν ἀόπλων καὶ τῶν αἰχμαλώτων, ὡς προσφορὰ βοηθημάτων ὑπὲρ τῶν Νοσοκομείων, ὡς νοσοκόμος καὶ θεραπεία τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν ἀσθενῶν τοῦ πολέμου. Καὶ ἠκούσατε πραγματικῶς, ἀγαπητοί, πόσα Νοσοκομεῖα, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τοῦ συμβόλου τούτου τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης, εἰργάσθησαν ἐν Ἑλλάδι, διαρκοῦντος τοῦ τελευταίου πολέμου, πρὸς νοσηλείαν τῶν πληγωμένων. Κύριος οἶδε πόσοι ἐξ αὐτῶν θ᾽ ἀπέθνησκαν, ἂν δὲν ἀπελάμβανον ἐγκαίρως τὴν ἀπαιτουμένην χειρουργικὴν καὶ ἄλλην ἰατρικὴν ἐπέμβασιν καὶ τὴν φιλόστοργον νοσοκομειακὴν περιποίησιν. Ἠκούσατε βεβαίως πόσοι ἰατροὶ ἰδικοί μας καὶ ξένοι προσέφεραν ἐκ φιλανθρωπίας τὴν ἐπιστημονικήν των συνδρομὴν ὑπὲρ τῶν τραυματιῶν τοῦ πολέμου. Δὲν εἶναι ἐπίσης ἄγνωστον, ὅτι δὲν ἔλειψαν καὶ γυναῖκες καὶ δὴ πρῶτα πρῶτα τὰ γυναικεῖα μέλη τῆς φιλανθρωποτάτης Βασιλικῆς μας οἰκογενείας καὶ αἱ μεγαλύτεραι κυρίαι τῶν Ἀθηνῶν, αἱ ὁποῖαι προσέφεραν εἰς τοὺς τραυματίας καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου τὰς πλέον μητρικὰς περιποιήσεις. Τί συγκινητικὸν θέαμα καὶ πρᾶγμα ἡ τοιαύτη φιλανθρωπία! Ἐρωτῶ τώρα· ποῦ ὀφείλεται ἡ καλὴ αὕτη μεταχείρισις τῶν αἰχμαλώτων ὑπὸ τῶν Χριστιανικῶν Κρατῶν; Ποῦ ὀφείλεται ἡ τόσῳ φιλάνθρωπος περιποίησις τῶν πληγωμένων ἐκ μέρους τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἰδιωτῶν; Ποῦ χρεωστεῖται ἡ προσφορὰ τῶν συνδρομῶν τῶν ἁπανταχοῦ ὁμογενῶν μας καὶ τῶν φιλανθρώπων ὑπὲρ τῶν ἰδιαιτέρων Νοσοκομείων τοῦ πολέμου; Οὐδαμοῦ ἀλλοῦ εἰμὴ εἰς τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐδίδαξε καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὁ Χριστιανισμός. Καλὰ λοιπὸν ὀνομάζεται αὕτη θρησκεία τῆς ἀγάπης.

Μεταξὺ τῶν Ἐθνικῶν καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους τοιαῦτα αἰσθήματα ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸν πλησίον ὄχι μόνον ἐν καιρῷ πολέμου, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἡσυχίας δὲν ἐφανερόνοντο. Καὶ εἴδαμεν προηγουμένως πῶς ἐθεώρουν οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς Ἐθνικοὺς ἀκαθάρτους. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἦσαν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀρχαίους λαοὺς πολιτισμένοι, περιεφρόνουν καὶ αὐτοὶ ὡς βάρβαρον, ὡς ἀπολίτιστον καὶ ὡς ἄξιον ἀποστροφῆς πάντα μὴ Ἕλληνα, πάντα δηλαδὴ ἀλλοεθνῆ καὶ ἀλλόφυλον. Ἰδοὺ τὸ μεσότοιχον τὸ χωρίζον τοὺς ἀρχαίους λαούς. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἐν περιπτώσει δὲ πολέ-

μου τί ἔκαμνον εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἐθνικοί; Ὅ,τι κάμνουν σήμερον οἱ μὴ Χριστιανοί. οἱ θηριώδεις Ἀλβανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι αἱμοχαρεῖς Μουσουλμάνοι εἰς παρομοίας περιστάσεις. Οἱ Ἐθνικοὶ ἐπὶ παραδείγματι, ὅπως πληροφορούμεθα ἀπὸ τὴν Παλ. Διαθήκην, ἅμα ἤθελαν νικήσει τοὺς ἐχθρούς των ἐτύφλωναν τοὺς στρατηγοὺς καὶ ἀξιωματικοὺς αὐτῶν, ἐβασάνιζαν καὶ ἐφόνευαν τὰς ἐγκύους γυναῖκας καὶ τὰ βρέφη, ἔσφαζαν πολλάκις ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς κατοίκους τῶν κυριευομένων πόλεων! Φρικτὴ ἡ θηριωδία αὕτη τῶν Ἐθνικῶν! Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἐφέροντο πολὺ καλύτερα πρὸς τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους ἐνίκων. Τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν καὶ τοὺς στρατηγοὺς ἐδέσμευαν· κατὰ τὰς περιστάσεις δὲ ἔκοπτον καὶ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἢ τοὺς ἐφόνευαν καὶ περιέφερον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰς κεφαλάς των καὶ τὰ σώματά των! Τὰς δὲ πόλεις, τὰς ὁποίας ἐκυρίευαν οἱ Ἰουδαῖοι ἔκαιαν ἢ κατέστρεφαν καὶ ἔσπειραν εἰς τὰ ἐρείπιά των ἅλας—σημεῖον ὅτι ἡ θέσις των ἔπρεπε νὰ μένῃ διὰ παντὸς ἔρημος καὶ ἄκαρπος!—Ἰδοὺ ποία ἦτο ἡ διαγωγὴ τῶν ἀρχαίων, Ἰουδαίων καὶ Ἐθνικῶν ἀπέναντι τῶν ἀλλοφύλων καὶ τῶν πολεμίων αὐτῶν· σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπος! Εἶναι ἀληθές, ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν λαῶν εἰς ἀρχαιοτέρας ἐποχὰς ἐπεκράτησαν ἄσπονδοι ἐχθρότητες καὶ καταστρεπτικώτατοι πόλεμοι. Διότι οἱ πόλεμοι προκαλοῦν θηριώδεις διαθέσεις καὶ σκληροτάτας πράξεις, ἕνεκα τῶν ὁποίων πρέπει νὰ εὔχεταί τις νὰ λείψουν ἀπὸ τὸν κόσμον, ἂν εἶναι δυνατόν. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι, ἀγαπητοί, ὅτι ἐφ᾽ ὅσον εἰσχωρεῖ περισσότερον εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν τὸ πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης, τόσῳ καὶ ἀποβαίνουν ἡμερώτερα τὰ ἤθη καὶ αἱ διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων. Διότι ὅπως ὁ Κύριος ἡμῶν παρωμοίασε τὴν διδασκαλίαν του, τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ἡ ζύμη, ἤτοι τὸ προζύμιον. Τί κάμνει τοῦτο εἰς τὸ ἄλευρον, τὸ ὁποῖον ζυμόνομεν; Τὸ κάμνει νὰ ἀναβῇ, νὰ φουσκώσῃ, νὰ γίνῃ κατάλληλον πρὸς σχηματισμὸν ἄρτου θρεπτικοῦ, ὡραίου καὶ εὐγέστου. Ἀπαράλλακτα καὶ ὁ Χριστιανισμός, ἡ Χριστιανικὴ πίστις, ὅπου εἰσχωρήσῃ, ὅπου ἐπικρατήσῃ, ὅπου ἐφαρμόζεται εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, ἐκεῖ καὶ ἀποβαίνουν οὗτοι ἡμερώτεροι, εὐσπλαγχνικώτεροι, φιλανθρωπότεροι, περισσότερον πολιτισμένοι, μὲ μίαν λέξιν ἀνθρωπινώτεροι. Διατί τοῦτο; Διότι ὁ Χριστιανισμὸς ἐμπνέει καὶ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ τὴν ἀγάπην ὡς νέον, ὡς ἰδιαίτερον, ὡς διακριτικὸν γνώρισμα. «Ἐντολὴν καινήν», νέαν, «δίδωμι ὑμῖν», λέγει ὁ Σωτὴρ ἡμῶν. «Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις», λέγει ἐπίσης ὁ αὐτός. Τί δὲ εἶναι ἡ ἀγάπη; Ἡ ἰδιότης τοῦ Θεοῦ· «ὁ Θεός, λέγει, ἀγάπη ἐστί». Διὰ νὰ δείξωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὅτι εἴμεθα ἀληθινοὶ μαθηταί, πιστοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ, ζυμωμένοι μὲ τὴν ζύμην τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι ἔχομεν τὴν θείαν ἰδιότητα, ἂς ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ἂς σεβώμεθα, ἂς τιμῶμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ἂς ἀποφεύγωμεν τὰς βλάβας καὶ τὰς ζημίας οἱ χωριανοὶ κατὰ τῶν χωριανῶν, οἱ πατριῶται κατὰ τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν ἀνεξαρτήτως θρησκεύματος καὶ ἐθνικότητος, ἵνα τοιουτοτρόπως κερδήσωμεν καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ ἐπουράνια ἀγαθά. «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστιν»· ἂς ἀποδείξωμεν διὰ τῶν ἔργων μας ὅτι καὶ ὁ Χριστιανὸς ἀγάπη ἐστι!